

Dr. Blaž Torkar

JUGOSLOVANSKI ODRED V MIROVNI OPERACIJI ZDRUŽENIH NARODOV NA SINAJU (1956-1967)¹

Značka Odreda JLA na levi strani grudi

Slovenski vojaki že vrsto let sodelujejo v različnih mirovnih misijah in ena od pomembnejših slabo raziskanih epizod slovenske ter hkrati jugoslovanske vojaške zgodovine je tudi delovanje odreda Jugoslovanske ljudske armade v misiji OZN na Sinaju med leti 1956 in 1967. Gre za prvo mirovno misijo OZN v kateri je sodelovalo tudi mnogo Slovencev.

V začetku leta 1956 je egiptovski predsednik **Gamal Abdel Naser**, dober prijatelj nekdanjega jugoslovanskega predsednika **Tita**, nacionaliziral Sueški prekop, kar je sprožilo burne odzive pri njegovih nasprotnikih. Mirovni sporazum med Izraelom in Egiptom iz leta 1949 je prenehal obstajati, ko so se Francija, Velika Britanija in Izrael odločile za vojaško posredovanje proti Egiptu, kar danes poznamo kot sueška kriza. Francija, Velika Britanija in Izrael so zavzele velik del egiptovskega ozemlja in strateško pomembni Sueški prekop. Po koncu vojaških operacij in posredovanju Varnostnega sveta OZN, je bilo odločeno, da se na območju med Izraelom in Egiptom razmestijo enote OZN imenovane tudi **United Nations Emergency Force (UNEF)** oziroma First United Nations Emergency Force (UNEF I). Naloga misije UNEF je bila, da nadzoruje premirje med sprtimi stranmi in da nadzoruje mejo med Egiptom in Izraelom.

V sestav teh enot je Jugoslavija novembra 1956 poslala tudi svoj odred, ki je dobil svoj sektor nadzora spornega območja. Poleg Jugoslavije so v misiji UNEF sodelovale še

¹ Članek je bil objavljen v reviji GEA, 10/2016. Dodal sem svoje tri fotografije iz leta 1962.

Brazilija, Kanada, Kolumbija, Danska, Finska, Indija, Indonezija, Norveška in Švedska. Poleg naštetih držav so pomoč novonastali misiji dale še ZDA, Italija in Švica.

Odred se je uradno formiral 12. novembra 1956, opremljen pa je bil z najkvalitetnejšo opremo, ki jo je imel Generalštab JLA na voljo. Prva skupina 44 pripadnikov odreda (dejansko je to bil izvidniški bataljon) s polkovnikom **Radovanom Vojvodićem** je prispela v El Arish na Sinaju kot del enot UNEF 17. novembra 1956. Izvidniški bataljon je kot predhodnica pripravljala teren pred prihodom glavnega dela jugoslovanskih sil. Soočal se je z nevarnimi in težavnimi nalogami, saj je odhajajoča izraelska vojska uničila vse ceste in proge, velik problem pa so bila tudi minska polja.

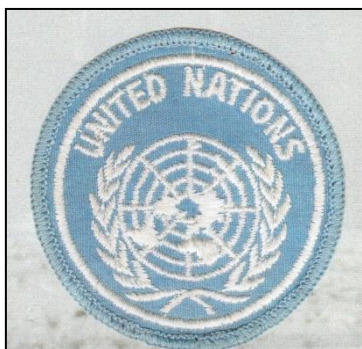
El Arish – »Mala Jugoslavija«
(Zasebni album, M. F. Kranjc, UAR, 1962)

Drugi del kontingenta se je pripravljala v Zagrebu, kjer je bilo tudi poveljstvo 5. armade, ki je bilo tudi zadolženo za formiranje odreda. Kandidate za misije so izbirali med najboljšimi vojaki in mnogi so odpadli že med selekcijo. Vojaki so dobili nove uniforme z všitimi oznakami na desnem rokavu oznaka UN, na levem pa državna zastava in napis Jugoslavija. K uniformi je sodila še modra kapa s šiltom, modra čelada, modri šal, visoki vojaški čevlji in za starešine tudi nizki črni čevlji. Dobili so tudi baretke z značko UN in kape z značko OZN-UN.

V odred, kjer je bilo 765 vojakov je bilo 25 bojnih vozil in 8 oklepnih avtomobilov M-8 ter 17 izvidniških avtomobilov M3A1 Scoutcar. Strelna oborožitev odreda so bile jugoslovanske puške M-48, jugoslovanski puškomitraljezi M-53, sovjetske avtomatske puške PPŠ različnih verzij, ameriške bazuke kalibra 60 mm, ameriški netrzajni topovi M-20 kalibra 75 mm in sovjetske pištole M-33.

Odhod odreda v sestavo enot OZN je bil za Jugoslavijo ter JLA velik izziv in hkrati veliko presenečenje, saj JLA ni imela izkušenj z delovanjem v mirovnih operacijah. V Šibeniku so odred vkrcali na ladje »Triglav«, »Čelik« in »Partizanka«, ki so odplule na pot proti

Port Saidu, kamor so priplule 24. novembra. Izkrcevanje se je začelo 3. decembra, ko je komandant odreda polkovnik **Nikola Radošević** popeljal kolono 170 vozil proti mestu El Balah. Odred je bil namreč vključen v akcijo spremljanja umika izraelske vojske iz območja sinajske fronte, njegovo napredovanje pa je bilo oteženo predvsem zaradi pomanjkljivih podatkov o tem, kje se nahajajo minska polja. Odred je od El Balaha dalje po ukazu generala Burnsa deloval v smeri proti vzhodu preko Sinaja v dveh smereh – proti El Qantarah – Gaza in v smeri Ismailija do El Audže. Na jugu so šli deli odreda do Sueza, do prelaza Mittla Pass, ki pelje proti Akabi in El Cuseimi. Zadnja enota je dobila nalogo, da gre od Sueza proti El Turu.

Oznaka na desnem rokavu

15. januarja 1957 je odred prispel v mesto El Arish, kjer so jih pričakale navdušene množice Egipčanov, ki so pozdravljale jugoslovanske vojake in vzklikale parole »Tito-Naser-Sava-Sava«. JLA je v El Arishu ustanovila tabor »Mala Jugoslavija«, ustanovili pa so tudi četne in vodne tabore, ki so bili tudi po več sto kilometrov oddaljeni od glavne baze. Odred je nadzoroval območje na demarkacijski črti od Rafaha do El Audže, kasneje pa celotno območje od El Arisha na Sredozemskem morju pa do Akabskega zaliva na jugu v dolžini 300 km. Tako je odred iz četnih in vodnih taborov ter iz kontrolnih točk (»check pointi«) patroljirali vzdolž meje in zagotavljal mir. Kontrolne točke so bile v El Amurju, El Quseimu, El Cuntili in Ras el Nakbu.

Oznaka na levem rokavu uniforme

Pomladi 1957 je prišlo do prve rotacije kontingentov, zato je bil v poveljstvu 5. armade organiziran zbirni center za novo izmeno. Prevoz novega kontingenta je potekal konec maja 1957, ko se je moštvo v Reki vkrcalo na ladjo »Proleterka« in odpluli so proti Egiptu. Od takrat naprej so se kontingenti menjali na misiji vsakih 6 mesecev vse do leta 1967, ko se je misija zaključila.

Davorin Preisinger, ki je vojaški rok v JLA služil kot vojaški vozniški inštruktor se odhoda na misijo UNEF spominja: »V začetku septembra leta 1960 so nas nekatere inštruktorje vprašali, če bi šli prostovoljno za šest mesecev v Jugoslovanski oddelek

modrih čelad na Sinaju pod okriljem Združenih narodov. Z veseljem sem privolil, saj se je obetalo novo doživetje in to še v Egiptu. Prestati smo morali zelo strogo testiranje že na Reki, tako da so nekateri odpadli že tam. Mesec dni trdih priprav smo opravili še v Zagrebu. Tudi tu so jih kar nekaj zavrnil. Poleg zahtevnih voženj pa grdih, strmih terenih, smo opravili še več streljanj, metali prave ročne bombe in se mesec dni učili angleščine. Odpadli so tudi tisti ki so jim manjkali več kot trije zobje. Kot pika na i pa je bilo zaščitno cepljenje. V enem dnevu so nas cepili proti petim nalezljivim boleznim. Reakcije so bile tako hude, da so nekateri več dni ležali z vročino, vsi pa smo prenašali hude bolečine. Končno smo z ladjo Jugoslavija osmega novembra 1960 odpluli z Reke proti Port Saidu. Zelo nemirno morje je mnoge okronalo z morsko boleznijo. Sam sem guganje dobro prenašal, jedel po dve porciji hrane, nekega večera pa sem la moral tretji obrok kompota vreči preko ograje v morje. Malo pred Port Saidom se je morje umirilo in kar žalostno je bilo gledati tovariše ko so vsi zeleni in izdelani prilezli iz podpalubja. Vse dni nisem šel v spodnje prostore ladje, ker je bil smrad po izbljvkih neznosen. Zavit v zimski vojaški plašč sem spal na palubi.«

Predvideno številčno stanje celotne misije UNEF 6.000 pripadnikov je bilo doseženo leta 1957, po letu 1960 pa se je število zmanjševalo, tako da jih je bilo leta 1966 na Sinajskem polotoku prisotnih le še 3.959 vojakov. Jugoslovani niso prejeli nalog v povezavi z nadzorom demarkacijske črte, ampak so imeli svoje častnike tudi v poveljstvu UNEF v Gazi, ki je bilo nadrejeno jugoslovanskemu odredu. Generalni sekretar OZN je tako 3. marca 1964 imenoval polkovnika **Lazara Musičkega** za poveljnika štaba UNEF sil in kasneje tudi za vršilca dolžnosti komandanta mirovnih sil UNEF. Pomembno vlogo v poveljstvu UNEF v Gazi leta 1962 je kot predstavnik SFRJ imel tudi Slovenec, generalpolkovnik **Branko Jerkić**, ki ga najbolj poznamo kot načelnika štaba in poveljnika Teritorialne obrambe Slovenije.

Življenje in delo v odredu ni bilo naporno, saj je dopoldanski službi ponavadi sledila popoldanska rekreacija, večerni ogled filma in počitek. Podnebje je namreč pomembno vplivalo na tempo dela, ki je bilo nekoliko počasnejše. Dnevni vročini so sledile izredno mrzle noči. Po prihodu v tabor »Mala Jugoslavija« je Presinger svoje prve vtise na misiji UNEF na Sinaju opisal takole: *Dnevi so bili za nas zelo topli, noči pa hladne. Muhe so bile nadležne, za spanje smo imeli nad posteljami mreže proti komarjem. Dobili smo tudi temna sončna očala. Na srajcah smo lahko imeli zavahane rokave in odpet en gumb. Vsepovsod je bilo videti samo rumen puščavski pesek, ki je izgledal kot Vera prašek. Barake so bile zidane iz betonskih zidakov, na oknih mrežice, kritina pa iz valovitih plastičnih plošč.*

Častniki, podčastniki in vojaki so imeli ločene jedilnice in različno hrano, kar ni bil običaj v jugoslovanski vojski. Generalmajor **Milovan Zorc**, takrat na dolžnosti pribočnika poveljnika zadnjega 22. jugoslovanskega odreda na Sinaju, se je v intervjuju za diplomsko delo **Nikole Baržiča** spominjal, da so se Jugoslovani na Sinaju prvič srečali z džusom, novost pa je predstavljal tudi led v pijači. Zaradi pretirane uporabe ledu so si nekateri prehladili prebavila in imeli želodčne težave. Poleg džusa je bilo na vsakodnevem repertoarju tudi dansko pivo, ki je bilo poceni in domača srbska slivovka, ki so jo prinesli na misijo za potrebe reprezentance. Slednjo so zelo oboževali predvsem kanadski vojaki, ki so pogosto prihajali na obisk k Jugoslovanom. Hrana je bila ista kot v Jugoslaviji, saj so imeli s seboj svoje kuharje, za zajtrk so pogosto jedli ocvrta jajca, za kosilo veliko pečenih stvari, tako da so se nekateri začeli rediti. Zorc je bil kot pripadnik zadnjega

jugoslovanskega odreda na Sinaju tudi priča izbruhu šestdnevne vojne med Arabci in Izraelci leta 1967. Na srečo so se Jugoslovani brez žrtev uspeli vrniti nazaj domov.

Poveljnik VP, poročnik MFK
(Zasebni album, MFK, El Arish, 1962)

Na misiji UNEF na Sinaju je kot poveljnik voda vojaške policije pri 12. odreda na Sinaju sodeloval tudi generalmajor **Marijan F. Kranjc**. Spominja se neprijetnosti, ki so jih vojakom na Sinaju povzročale stenice, ki so iz lesenih ostrešij padale na postelje, grizle vojake in motile njihov spanec. Uničevanja stenic so se vojaki lotevali na različne načine, tudi z uporabo ognja. Dobro se spominja odlične kuhinje njihovega kuharja, ki so ga imenovali »čika Pero« ter barantanja z Arabci. Najprej je voznik vojaškega tovornjaka povozil nekega beduina, ki je nenadoma stopil na cestišče. Prometna patrulja kanadske vojaške policije je v prisotnosti Kranjca ocenila, da voznik ni bil kriv, vendar da bo Jugoslavija plačala odškodnino v znesku 100 egiptovskih funtov po zahtevi svojcev umrlega beduina. Zahteve svojcev ni bilo, zato Jugoslavija ni plačala odškodnine. Potem pa je čez par dni je voznik buldožerja povozil beduinsko kravo, zaradi česar so prisotni beduini hoteli celo linčati voznika. Rešile so ga samo besede: »Tito–Naser – Sava–Sava!« V tem primeru je bila ocena škode določena na 600 egiptovskih funtov čemur je Kranjc ugovarjal, zato so po arabski navadi vsoto zbarantali na 50 % zmanjšanje! Čez par dni je Kranjc v imenu Jugoslavije izročil 300 funtov članom beduinske družine, seveda v prisotnosti kanadske vojaške policije in egiptovske civilne policije. Osebna izkušnja Kranjca pa je bila naravnost grenka, saj so za kravo plačali veliko denarja, za človeka–beduina pa nič.

Vsi pripadniki odreda so lahko koristili tudi dopust, največkrat dvakrat, ki so ga izkoristili za izlet v Beirut v Libanonu in za izlet v Aleksandrijo v Egiptu. Lokacije dopusta so se občasno lahko tudi spreminjale in so za jugoslovanske vojake predstavljale zanimive izkušnje. Službovanje v odreda JLA je pomenilo nekakšno socialno nagrado za najboljše starešine in tudi za vojake. Častniki so lahko privarčevali devize za nakup avtomobila,

podčastniki za motor in vojaki za kolo. Z 12. kontingentom so nato ukinili brezcarinski uvoz avtomobilov in motorjev, zato so se usmerili na uvoz elektronike in bele tehnike, pa tudi v nabavo močnega belega platna za rjuhe, za zavese in ženske obleke.

Keopsova piramida in sfiga
(Zasebni album, M. F. Kranjc, Giza, 1962)

Kranjc piše tudi o seksualnih problemih pripadnikov UNEF. Polletna odsotnost iz domačega okolja je naredila svoje. Mlade in revne domačinke so se vojakom kar same ponujale, še posebej je prostitucija cvetela v večjih mestih. Najbolj agresivni so bili mlajši podčastniki in vojaki, ki so vabili mlade deklice v vozila, jih otipavali, odpeljali ven iz mesta in se tam veseljačili. Najpogosteje so jih dekleta zvabila v svoje »sobe«, kar več naenkrat, da so pač več zaslužile. V večjih mestih so nekateri pripadniki, zlasti častniki, iskali seksualne stike individualno, ker jih je bilo enostavno sram. So pa imeli pripadniki jugoslovanskega odreda tudi posebne zdravstvene priprave pred bližajočimi »seksualnimi dopusti«, kakor so jih imenovali v unefovem žargonu. Polletna izoliranost od normalnih stikov je seveda grozila, da bodo starešine in vojaki na dopustu množično »navalili« na javne hiše. V JLA je bila dilema ali prepovedati seks ali pa delovati preventivno. Na misiji nihče ni prepovedal seksualnih stikov, saj jim je zdravnik razdelil set kondomov z navodilom za uporabo.

Zanimivo je, da Generalštab JLA misiji UNEF nikdar ni podelil vojaškega značaja in tudi ni ustanovil organa, ki bi skrbel za ta odred in za mirovne misije. Odred je bil iz mirovne misije odpoklican junija leta 1967, ko je prišlo do nove vojne na Bližnjem vzhodu. Misija UNEF je pomenila prvi odhod JLA v svet in s tem tudi odhod mnogih Slovencev na mirovne misije. Odred je na misiji deloval 11 let, v njej je 22 rotacijah sodelovalo 14.265.000 vojakov, umrlo jih je 8, ranjenih pa je bilo 56 pripadnikov JLA. Jugoslovanski kontingent je predstavljal 21.5% vseh sil UNEF.